TÓTH BÉLA

Tiszajárás

26.

PISZKOSVENDÉG

Gólyák szeretetében kedves barátommal, a halász-építőmunkás cimborámmal annyira beleízeledtünk a madarak mesélésébe, hogy Karika Zoliról szinte elfeledkeztünk. Összekuporodva ült és szótlankodott, se hozzátenni, se elvenni mondandónkból nem mutatott hajlandóságot. Ugyan nem hunyta be a szemét, látszatra velünk tartott, ki-kiszállt a ringó ladikból, becsaptatott a bercelesbe, tán, hogy a fáradt gőzt eleressze, mert hogy is gyalázhatta volna meg a Tiszát.

Hanem egyszer azon kapjuk magunkat, hogy Zoli órák óta nem jelentkezik. Pedig emlékezetünk fészkeiből kiröppentettünk már minden valamirevaló gólyahistóriát, de hát ő ránk unhatott, nem akarta távozásának feszegetésével eltörni beszédünket.

Napok óta keserű fanyarságot hurcolt szája sarkában, vagy én akadhattam meg a torkán? Mivel ő nyomról nyomra föltárta előttem élete minden gubancát, s én hallgattam, szinte válaszok nélkül. Egy jó szavam nem akadt égedelmeire, miközben gyűjtögettem az ótvaras füvesasszonyok ismereteit. Fájdalmára egy csipetnyi sótlan zsírt, körömnyi varjúhájat nem találtam patikámban? Mit is mondhattam volna? Közhelyeket. Pókhálót borítsak a lüktető sebre? Itt csak a tűrömolaj segít. Vagy bicskával kifaragni. Azután rá a tűrömolajat.

Évekig együtt dolgoztam Marián Miklós herpetelógussal, azaz hülléssszel, vagyis magyarul mondva kígyásszal, békásszal. Száz tanulságos története közül mostani szorultságomban fölbukkan bennem egy eset. A lónyai mohalápos táján előfordult, hogy valami tapasztaltabb pásztort megmart a fekete vipera legeltetés közben. Az öreg láthatott már kígyótól halálra ítélt embert, ezért nem nagyon kívánta ezt a véget. Egyik kis unokája, olyan tizennégy éves forma gyerek vele pásztorolt, aki nagyapja sorsát látva, a csúszót hajkurászta, hogy kiadja neki a jusst. Az öreg tudta, ártalmatlan már a vipera, mivel mérgét a lába szárába fullákolta. Ráparancsolt a kis szőke gyerekre, hogy no, kedves unokám, ha engem még egy fél órán belül életben akarsz látni, hát akkor szedd össze a bátorságod, kötözz ki a fasor tuskóihoz, márcsak azért is, hogy kínomban ki ne rúgjam a fogadat, aztán a bicskám kis élével, ahol a tüsökszúrásnyi lyukat látod, ással le csontig. Ne sajnálj, mert engem csak ez ment meg. Ass le jó mélyen, aztán szájjal szívd ki a sebet, a nyálad majd elállítja a vérzést. El ne inalj! Ne úgy sajnálj, hogy itthagysz, de úgy, teszed, amit mondok. És siess, mindjárt szétoszlik bennem a méreg.

Minden úgy történt, ahogy az öreg kívánta, aki még most is él, ha valami mástól azóta meg nem halt. Kicsit bicegett ugyan az operációtól, de hát hányan húzzuk a lábunkat, ha nem is mindig látszik. Könnyű szívvel, gondolatban küldöm üzenetem Zoli után. Hanem amikor engem mart meg a mérges? Nem volt körülöttem segítő. Magamat martam, téptem, haraptam. S eresztettem rá a tűrömolajat. Tán még élek, hordom a kékjét. Mormogok magamban, amíg ballagok Benk községnek, torony irányt. A Tisza rám szól, hogy visszafelé megyek. De hát ő is tudja, hogy amikor Julcsi volt a kalauzom, Naményből hat községen átsuhan-

tunk, mert neki Lónyán voltak számomra érdekes ismerősei. S nékem a szállodában maradtak a csomagjaim.

Háttal fordultam Lónyának. Az egykori vizeiből fölszáradt történelmi ködökben az itt élő hites kutatók is alig találnak fogódzókat. A Tiszára dolgozó kicsi patakok, a Csaronda, a Mic áradmányai között mindenféle megélni, megőrizkedni akaró népezet összesűrűsödött, egymásra halmozódtak históriáik. Bánk bánnak itt nyújtózkodtak birtokai, Melinda, az irodalommá lett legenda szerint, itt fejezte be tragikus életét.

Benket nem kerülhetem el. Az első lépéseimnél arra tettem fogadalmat, hogy kifürkészem legcsekélyebb titkait is a Tisza partjain virágzó településeknek. Ezért, amikor magamban vagyok is, nem vagyok én magamban soha. De szomjas, az igen. A fokhagymás hal vizet kíván. Nekem nem igaz ám, hogy átkozott a hal a második vízben. Nálam a borban nem szeret fürödni. Csak vizet követel. Igen ám, de Benken késő re hajló vasárnap délután az egy szál kocsma ajtójára kiakasztva, olvasom a táblán: zártkörű rendezvény! Bosszant. Most dűljek neki valamelyik utcai kifolyónak, amiből több folyik a cipőmbe, mint a számba. Hanem a kocsmaudvar nagykapuja nyitva. A kecskelábú asztalok körül emberek ődöngenek. Fejüket lehajtva szundikálnak néhányan. Két legényféle a humott szemű klarinétossal alkudozik. Látva tétovázásomat, elébem áll egy nagy darab fehér köténves ember.

— Mivel lehetek szolgálatára? — kérdi.

— Csak egy pohár vízért kopogtatnék.

— Kerüljön beljebb. Tudok én mást is az asztalára tenni!

— De hát látom, a zártkörűség tiltja.

— Ó, ez csak a tegnapi lagzi vége. Nálunk így szokás. Az utolsó vendégig virrasztunk, ha holnapután hajnalig tart is.

— De hát idegen kutyának lába közt a farka!

— Ne gondolja. Nálunk a piszkosvendégnek is éppúgy ellátják a baját, akár a hivatalosnak.

— Akárcsak mifelénk.

— Akkor bort, sört, pálinkát? — ajánlkozik karját széttárva a kocsmáros.

— Megmaradok a víz mellett. Erősebb is a bornál, mivel hajókat hurcol, a malmot is meghajtja.

Pislog rám a pasi, hogy miféle bőbeszédű ember csöppent a lakodalom végére.

— Hozhatok bográcsos húst is. Ha eszik, megtiszteli vele az új párt — kínálgat a kocsmáros.

— De hát hol az új pár? — nézek körül.

— Gondolom, szundikálnak. Vége a nagy hejehujának, túl vannak az ágytörő ünnepen, ilyenkor a fiatalok aludni szoktak. De parancsuk van, hogy bárki vendéget szívesen kínáljunk. Nálunk ez már így dukál.

Ezeket elmentében mondja, hogy sietve elébem állítson egy üveg vizet. Aztán elfoglalja magát az ide szállingózókkal. Magamban morfondírozhatok a látottakon. Madárröptében is lehetek szülőfalumtól több száz kilométerre, hanem a szokások milyen rokonosak. És milyen különbözők. Nálunk éjfél után újasszonytánc, kontyolás, kárlátás a vőlegényes háznál és a hajnali kakaskukorékolásra már asztalon a kitoló kása. Ami azt jelentette, edd meg, töröld szemedet, szádat, menj isten hírével a fagyon, míg ki nem enged nagyon!

Nem aszalják másnap délig a kótyagosokat, mint itt. Ám, ebben is lehet valami ésszerű. Felétetni mindent, az utolsó morzsáig. A kánai mennyegzőből eredezhetnek a példázatok? Vagy a halotti torokból, ahol a hagyatkozó utolsó sóhajával kívánja még: étesd a szegényeket!

A piszkosvendég nálunk is hamarébb kap enni kint az árokparton, mint a hivatalos a fehér asztalnál. Írta valaki ezt a törvényt? Nem tudom, de tartották. Hordták porcelán tálakban ki a levest, paprikást, italokat. Még azokat a részegeket is vendégelték, akik már inni sem tudtak, csak feküdtek, mint a disznók.

Azoknak lapulevélre löktek az orruk elé egy kanál paprikást, egyenek, ahogy gusztusuk tartja. Miért tették? Hogy meg ne szólják az örülőket a hivatlanok, vagy hogy velük örüljenek. Keresem az időt az eszemben, mikor írhatták ezeket a törvényeket. Rádöbbenek, hogy állandóan íródnak. Ha valaki elfelejtette volna, annak az eszébe vésték. Most döbbenek rá, hogy itt piszkosvendégeskedem Benken, suhancér koromban voltam én is törvénytevő odahaza.

Éppen Zöldi Jóska bátyám házasította a lányát. Szépasszonynak induló lányka volt, s a gazda sietett meggürcölt vagyoni mivoltának megfelelően útjára ereszteni Pankát. Volt is ott minden, amit a pipiskedő kisgazda megadhatott. Ötven háznak terítettek, azoknak két rezesbanda fújta váltásban. A lagzi előtti héten már a kalácssütés illataiban úszott a fél falu. Húsz házban sodorták a csigatésztát, tíz kopasztó asszony serénykedett a leölt libák, kácsák, tyúkok halmazai között. A lagzi napján birkapörkölt kínáltatta magát, marhasültek, fonyatos kalácsok készültek. Csak éppen a piszkosvendégek rekedtek kinn az árokparton. Verték az éhkoppot. Nincs annál dühítőbb. Ahogy a menet az utcáról befordult a lányos házhoz, a kapuk becsukódtak. A kicsi éppúgy, mint a nagy. A vőfélyek úgy álltak előtte, mint kaptár szájában az őrméhek. Szinte meg is szaglászták az érkezőket. Hivatalosak vagy sem? És látták, hogy ott ődöngenek a piszkosok, s szemük úgy kopog az éhségtől, mint az asztalfiók. Hanem talán még élvezték is kizártságunkat. Hangos szóval szidtak bennünket, hogy a bőr nem gyullad meg a képünkön. Az éhség pedig haragot lobbant, a harag rossz tanácsadó.

Ténfergett közöttünk egy nyakigláb legényke, bizonyos Suták Péter nevezetű. Járatos volt a lagzis ház körül, hiszen a hátsó szomszédban lakott tíz testvérével, szüleivel, nagyszüleivel együtt. Azok talán még sült tökkel sem bírták magukat soha telilakni. Várták a Zöldiék lakodalmát, mint zsidók a Messiást, pedig nem dagasztottak magukban olyan reményeket, hogy oda hivatalosak lehetnének. Pissz oda az olyan szegény családnak, amilyenek ők. Amúgy jóban voltak, ahogy jó szomszédokhoz illik. A szokások mezsgyéit tiszteletben tartották. Egymástól soha egy szál gyufát nem kértek kölcsön. Így aztán nem is volt közöttük csalódás. Csak a jó szó. Abból volt mind a két oldalon elég. Naponta is összejártak. Csirkekeléskor megegyezni, hogy melyik család milyen sarkát veszi az aprójószágnak, ha összekeveredennének, hát megtalálják a perdöntő jegyeket. Kié a jobb sarka vött, kié a bal sarka vött. Ilyen egyezkedések után a naposcsibéknek ollóval vágdosták le a körmét, hamuba rakták őket, hogy a vérük elálljon. De amúgy is mindig volt eligazítanivaló. Hogy hová csurogjon az ereszet, ki macskája hajkurássza a másik galambjait. A megbeszélések megannyi alkalmat adtak egymás titkainak kifürkészésére. A gazda éhenkórász, semmirekellőnek tartotta a Sutákokat, azok meg a maga ganéját megdúró fösvénynek, dicsekvőnek Zöldiéket. Ezt ugyan soha egymás szemébe meg nem mondták, mert mért is mondták volna?

Hanem egy szép vasárnap délelőttön Zöldiék több tyúk vertyogtatásával adták tudtul a szomszédságnak, hogy húsos ünnepi ebéd készül. A vájdling szélén fél óráig fenték a kést. Vegyék tudomásul, nagy eszem-iszom következik.

Egy ilyen vasárnap délelőttön, úgy tizenegy óra tájban az öreg Suták valami okkal-móddal bekötötte kíváncsisága lovát Zöldiékhez. Harangozó is volt, minden zsírral, hájjal megkent szegény ember, aki hajtűvel is ki tudta csalogatni a csöngős pörsölyből a kétfilléreseket, és ismerője volt százféle huncutságnak, amit mások nem is sejdítettek.

A tyúkvertyogtatós vasárnap délelőttön átmegy az öreg Suták Zöldiékhez. Leültetik, nagy a főzés körüli sürgés-forgás. A fővő víz fölött zötyögnek a zománctetők, zakatol a rakott spór, mint valami fölfűtött tüzes gép kazánja. Beszélgetnek mindenről. Az idők járásáról, a párbérről, termésről. Az óra halad. Az asszonyi népek többször utána töltenek a fővő víznek. A mutatók közelítik a tizenkettőt. A szomszéd ember nem akarja tudni az illemet. Nem rezzen föl, hogy annál az asztalnál ül, amelyiknél ebédelni akarnak. Szétrakják előtte a tányérokat. Tapintattal tessékelik kifelé. De már a delet is húzzák, mire Suták elhatá-

rozza magát. Veszi a kalapját, megy. Nagy a megkönnyebbülés Zöldiéknél. Sietve meregetik szét a levest, ülnek az asztalhoz. De alig néhányszor buggyantják meg evőkanalukat, Suták visszaóvakodik.

— Itt maradt a pipaszurkálóm!

Mint ahogy ott is maradt. Ő marasztotta meg a szék karjára akasztva, dohányzacskóstól. Suták belemereszti szemét a tányérokba. Elméláz.

— Ej, szomszédék, annyira itt felejtettem magam, hogy a tyúkoknak még a csontja is szétfőtt!

Mivelhogy csak csupa rántott levest ettek Zöldiék. A világot szerették vasárnaponként bolondítani azzal, hogy tyúkjaikat hajkurászták.

— Az ilyeneket, gyerekek, tanítani kell a tisztösségre — biztatott bölcsen bennünket a legkisebb Suták.

— Mondok is egyet, kettő lesz belőle! — folytatta.

Nálunk már beültek a verebek az eresz alá, szedjünk össze amennyit csak bírunk, már melege van a násznépnek, kinyitogatták a fölső ablakokat. Azon behussantjuk ezeket a jámbor madarakat. Mennek neki, mint a küldött ördögök a petróleumlámpáknak. Egy pillanat alatt sötétséget csinálnak. Akkor összekavarodik a násznép, ezalatt ketten a kertlábról beléptek az udvarba, leakasztjátok a legnagyobb pörköltes bográcsot, s usgyi vele, a hatodik szomszéd szalmás kertjéig meg se álljatok — adta hasznos utasításait Suták az éheseknek.

A sötétségcsinálás amúgy is benne volt a lakodalom műsorában. Bali Pali baritonos, a násznagy kacsintására olykor-olykor szabadcsók idején, képes volt trombitájával elfújni a ház valamennyi lámpáját. Tudta, milyen hangot eresszen ki a tizenegyesnek, a nyolcasnak, s a hármasoknak. Ahogy Bali megfújta baritonját, a lámpák lángja el kezdett táncolni, s kihunytak sorra. Nagy mutatványnak számított. A gyülekezet kitörő örömmel fogadta. Hanem verébbel oltani a lámpát, az nem volt a Zöldiék lakodalmas eseményei közé számítva. Lett is belőle rettenetes fölfordulás. Ahogy a verebek nekicélozták magukat a fényeknek, a vendégek fölugráltak, mindenki segíteni akart a bajon. Sietve akarták összekapkodni a riadt szárnyasokat. Asztalok dűltek, tálak borultak. Mire teljesen besötétedett a ház, kész volt a csatatér. Étekfogók, vőfélyek, nyoszolyólányok szaladtak össze, hogy a kavarodásban világosságot vigyenek. Hanem akkorára a bogrács már messzi kint járt a kertek végeiben. A piszkosok kiskabátokra tálaltak, tíz körömmel ettek. Mert húsz pernehajdernek több az ereje, mint az esze, böcsülete. Zabál kanál, kenyér nélkül. Édességnek ott a káröröm. Hogy megheccelték a fösvényeket, hogy hát azok tán beleszegényedtek volna, ha utcára visznek egy kis levescsontot, fonatos kalácsot?

Pár év múlva Zöldi gazdának a fia tartotta lakodalmát. Készülődés heteken át, sütés, főzés. Mi is készülődtünk, de piszkoskodásra nem került sor. A lakodalom napján tárva-nyitva minden. Még a kertkapu is. Bennünket, hívatlanokat, az udvari asztalokhoz tereltek, még a rezesbanda is oda jött muzsikálni a fülünkbe. Tudta a törvényeket mindenki.